

STUDIA HISTORICA GEDANENSIA
TOM XVI (2025)
CZĘŚĆ I

INSTYTUT HISTORII
WYDZIAŁ HISTORYCZNY UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO

STUDIA HISTORICA GEDANENSIA
TOM XVI (2025)
CZĘŚĆ I

„Studia Historica Gedanensia”
jest rocznikiem humanistycznym publikującym teksty
o tematyce historycznej. Istnieje od 2010 r.
Wydaje tomy tematyczne, nad którymi pieczę sprawują
redaktorzy specjaliści danej dziedziny.
Redakcja dąży do tego, aby w każdym z tomów były obecne
artykuły obejmujące epokę starożytności, przez średniowiecze,
czasy nowożytne, po wiek XIX i XX.
Nadesłane propozycje artykułów są dyskutowane
na posiedzeniu komitetu redakcyjnego, a w wypadku
akceptacji przydzielone recenzentom
specjalizującym się w danej epoce historycznej.

INSTYTUT HISTORII
WYDZIAŁ HISTORYCZNY UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO
STUDIA HISTORICA GEDANENSIA
TOM XVI (2025)
CZĘŚĆ I

MIASTO I RZĘKA W EPOCE PRZEDPRZEMYSŁOWEJ

pod redakcją
Wiesława Długokęckiego i Radosława Kubusa

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO
GDANSK 2025

Rada naukowa SHG: Grzegorz Berendt (Uniwersytet Gdański), Marcin Hintz (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie), Tomasz Knoz (Uniwersytet im. Masaryka w Brnie), Beata Możejko (Uniwersytet Gdański), Piotr Perkowski (Uniwersytet Gdański), Tadeusz Stegner (Uniwersytet Gdański), Beata Wojciechowska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), Leonid Zaskilniak (Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki)

Komitet redakcyjny: Grzegorz Berendt, Piotr Derengowski, Aleksandra Girsztowt-Biskup, Iwona Janicka (przewodnicząca), Barbara Klasa, Michał Kosznicki, Sławomir Kościelak, Rafał Kubicki, Anna Łysiak-Łątkowska, Tomasz Maćkowski, Anna Mazurkiewicz, Julia Możdżeń, Beata Możejko, Anna Paner, Piotr Perkowski (sekretarz), Tomasz Rembalski, Przemysław Różański, Tadeusz Stegner

Recenzenci: Mateusz Goliński (Uniwersytet Wrocławski), Krzysztof Kopiński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Anna Łysiak-Łątkowska (Uniwersytet Gdański), Grażyna Nawrońska, Zdzisław Noga (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Mirosław Ossowski (Uniwersytet Gdański), Piotr Paluchowski (Gdański Uniwersytet Medyczny), Urszula Sowina (Polska Akademia Nauk), Marcin Starzyński (Uniwersytet Jagielloński), Adam Szweda (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Janusz Tandecki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Wojciech Zawadzki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), Sławomir Zonenberg (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy)

Redakcja tekstów w języku polskim: Ewelina Ewertowska

Proofreading tekstów w języku angielskim: Piotr Styk

Skład i łamanie: **PAPACOWNA**

Projekt okładki: Andrzej Taranek

Na okładce:

Bernardo Belotto (Canaletto), *Widok Warszawy od strony Pragi*, 1770, olej na płótnie
(Wikimedia Commons, domena publiczna)

Adres redakcji: Wydział Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk
e-mail: shg@ug.edu.pl

Redakcja deklaruje, że wersja papierowa czasopisma naukowego
„Studia Historica Gedanensia” jest wersją pierwotną

Publikacja sfinansowana ze środków Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego
Uniwersytet Gdański

ISSN 2081-3309

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Spis rzeczy

Miasto i rzeka w epoce przedprzemysłowej (<i>Radosław Kubus</i>)	11
--	----

ARTYKUŁY

Maja Gąsowska	
Znaczenie rzeki Dźwiny dla chrystianizacji i rozwoju Rygi w XIII w.	17
Wacław Kulczykowski	
Kanał Kumieli i jego znaczenie dla mieszkańców średniowiecznego Elbląga	31
Piotr Oliński	
Pamięć o średniowiecznych powodziach w kronikarstwie elbląskim.	
Przykład powodzi z 1463 r.	47
Rafał Kubicki	
Młyny przemysłowe w miastach Prus Krzyżackich – uwagi na temat	
zastosowania energii wodnej w rzemiośle	56
Marcin Grulkowski	
Żuraw nad Motławą jako przedsiębiorstwo miejskie	
w późnośredniowiecznym i wczesnonowożytnym Gdańsku	78
Julia Moźdżeń	
Struga Toruńska (tzw. Bacha) w zarządzaniach wewnętrznych	
Torunia do początku XVI w.	107
Rafał Eysymontt	
Kartograficzny obraz rzeki w miastach śląskich epoki średniowiecza	
i epoki nowożytnej. Wybrane przykłady	131
Marek Słoń	
Znaczenie rzeki jako granicy dla miast Polski do schyłku XVI w.	153
Sławomir Gawlas	
Spław wiślany, jego mechanizmy i rola w życiu miast w czasach	
staropolskich – wybrane problemy w świetle obecnego stanu badań	164

Michał Słomski

Wisła jako szansa i jako przeszkoda rozwoju miejskiego podwarszawskich
Pragi, Skaryszewa i Goleźdinowa w XVII–XVIII w. 203

Alicja Dobrosielska

Rzeka Łyna w dziejach miasta Olsztyna do 1772 r. 225

Mateusz Niemiec

Most pływający na Wiśle między Kazimierzem a Podgórzem,
zwany Skórzanym 245

Zofia Maciakowska

Zmagania z naturą i działaniem człowieka o utrzymanie odpowiedniego
przepływu wody w kanale Raduni w Gdańsku od późnego średniowiecza
do początku XIX w. 257

Szymon Kazusek

Warunki żeglugowe na Nogacie w rejonie Szpicy Mątowskiej w latach
1800–1828 w świetle historycznych stanów wody i zasobów wiatru 283

Iwona Janicka

„Pieśń bez słów”. Starania władz Wilna o budowę kanalizacji
w latach 1903–1928 325

VARIA

Katarzyna Kuras

Nieślubne dzieci w Wersalu w świetle *Mémoires Saint-Simona* 345

ŹRÓDŁA

Wiesław Długokęcki

Wiadomości Fabiana Horna o powodziach na Żuławach
do końca XVII w. 363

RECENZJE

Agnieszka Słaby, *Macierzyństwo. Studium z historii mentalności szlachty
Rzeczpospolitej czasów saskich* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Pedagogicznego, 2023), ss. 753 (*Iwona Janicka*) 399

Contents

The City and the River in the Pre-Industrial Era (<i>Radosław Kubus</i>)	11
--	----

ARTICLES

Maja Gąssowska

The significance of the Dvina River for the Christianisation and development of Riga in the thirteenth century	17
--	----

Wacław Kulczykowski

The Kumiela Canal and its significance for the inhabitants of medieval Elbląg	31
---	----

Piotr Oliński

Memories of medieval floods in Elbląg chronicles. Example of the flood of 1463	47
--	----

Rafał Kubicki

Industrial mills in the towns of the State of Teutonic Order – remarks on the use of water power in craftsmanship	56
---	----

Marcin Grulkowski

The Great Crane on the Motława River as a municipal enterprise in late medieval and early modern Gdańsk	78
---	----

Julia Możdżeń

The Struga Toruńska Stream (called the Bacha) in Toruń's city ordinances until the early sixteenth century	107
--	-----

Rafał Eysymontt

The cartographic image of the river in Silesian towns of the medieval and modern periods: Selected examples	131
---	-----

Marek Słoń

The importance of the river as a boundary for the towns of Poland until the late sixteenth century	153
--	-----

Sławomir Gawlas

Vistula rafting, its mechanisms and role in the life of cities in Old Poland – selected issues in the light of the current state of research 164

Michał Słomski

The Vistula River as an opportunity for and an obstacle to the urban development of the Warsaw suburbs of Praga, Skaryszew and Gołędzinów in the seventeenth and eighteenth centuries 203

Alicja Dobrosielska

The Łyna River in the history of Olsztyn up to 1772 225

Mateusz Niemiec

A floating bridge on the Vistula between Kazimierz and Podgórze called the “Leather Bridge” 245

Zofia Maciakowska

The struggle with nature and human action to maintain adequate water flow in the Radunia Canal in Gdańsk from the late Middle Ages to the early nineteenth century 257

Szymon Kazusek

Navigation conditions on the Nogat River in the area of Szpica Mątowska in the years 1800–1828 in the light of historical water levels and wind resources 283

Iwona Janicka

“A song without words”. Efforts by the Vilnius authorities to build a sewage system between 1903 and 1928 325

VARIA

Katarzyna Kuras

Illegitimate children of Versailles in the light of Saint-Simon’s *Mémoires* 345

SOURCES

Wiesław Długokęcki

Fabian Horn’s information on floods in Żuławy up to the end of the seventeenth century 363

REVIEW

Agnieszka Słaby, *Macierzyństwo. Studium z historii mentalności szlachty Rzeczypospolitej czasów saskich* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2023), ss. 753 (*Iwona Janicka*) 399